

Den antikke mandskrop – og så *Jasons*

Af Flemming Johansen

Den antikke mandskrop og her specifikt den antikke græske mandskrop er ikke en fast størrelse. Hvis man vil måle den med Jasons krop, hvilken periode skal man vælge? En række antikke mandsstatuer, som vi i dag kan studere i forskellige museer, var ikke fundet eller kendt, da Thorvaldsen fuldførte Jason 1802-3. Det betyder ikke, at vi ikke kan studere dem i forbindelse med Jason, men vi må have i baghovedet, at det antal antikke statuer, Thorvaldsen kunne se, var beskedent, og at han til syvende og sidst var under påvirkning af nogle få statuer.

Da Achilleus i *Iliadens* 22. sang vers 310ff har slået Hektor ihjel »af Dødningens Saar uddrev han sin kobberne Landse, / slængte den hen, og drog

ham af Skulder den blodige Rustning./ Trindt omstimled ham strax en Flok af de andre Danaer, / Hektors forbavsede Aasyn og Vækst de betragted med Studsen.«

Grækerne anså den menneskelige krop i sin fuldendte form for guddommelig. Det er på den baggrund – grækernes beundring af Hektors krop – at de giver guder menneskelig form. Grækernes interesse var fra tidlig tid rettet mod det almene og typiske ved den menneskelige skikkelse. Der var ikke i kunsten noget ønske om at være realist hverken i arkaisk eller klassisk tid. De første mandsfremstillinger på geometriske vaser har overkroppen frontal, benene i profil (fig. 1). Den samme krop kan man se på statuetter fra tiden, for eksem-

Fig. 1. Geometriske mandsfremstillinger. Kratér. Nationalmuseet 990, Athen.

Fig. 2. Støttefigur til en trefod. H. 22 cm.
Det arkæologiske Museum, Delfi. Fouilles de
Delphes V, 1969, nr. 15, pl. VI.

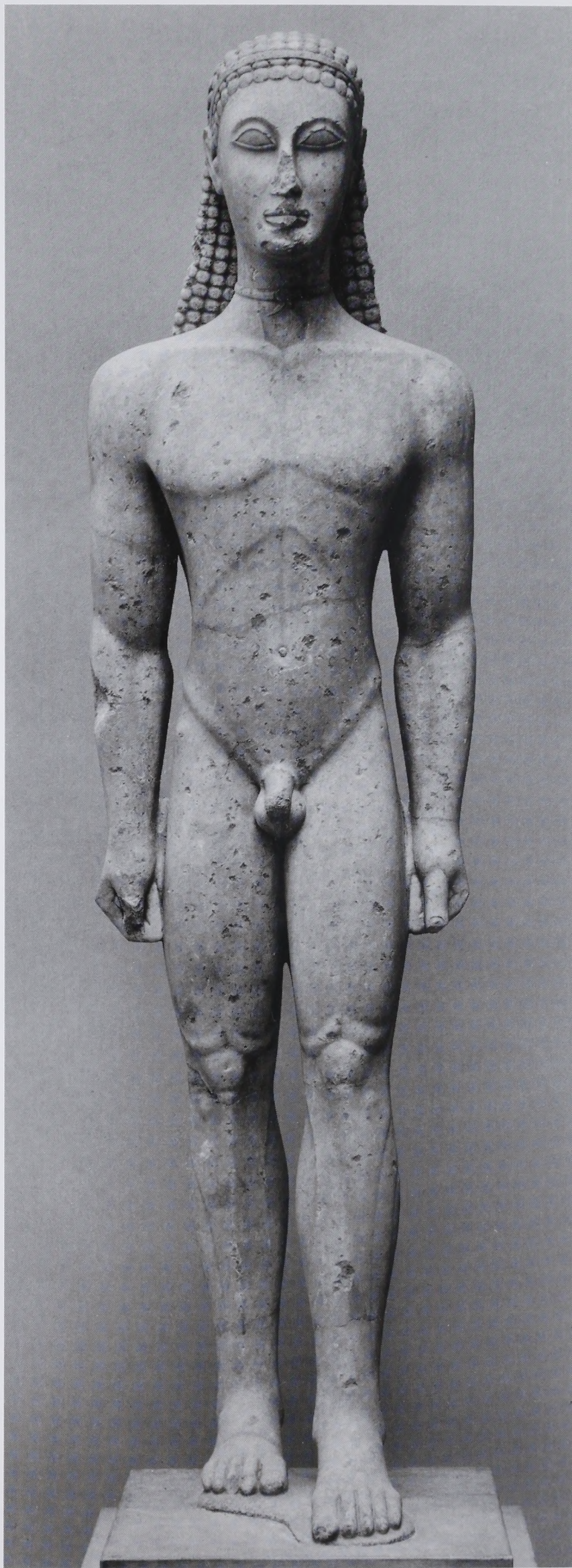

Fig. 3. *New York kouros*. H. 184 cm. The Metropolitan
Museum of Art. Fletcher Fund (32.II.1), New York.

pel en nøgen kriger med korinthisk hjelm og langt hår, en støttefigur til en trefod fundet i Delfi, men lavet i Attika (fig. 2). På forunderlig vis foregriber den hovedtræk i Thorvaldsens Jason.

I den ældre græske digtekunst opfattes kroppen ikke som en helhed. Homer taler om hurtige ben, smukke lår, mægtige skuldre og stærke arme. Man fremhæver brystpartiet, enden, lårene.

I 9.-8. årh. f.Kr. er krigere og vognstyrere nøgne. I atletfremstillingerne har nøgenhed en reel baggrund; i 720 f.Kr. har vi den første nøgne løber i Olympia.

I kourosstatuen skabte den arkaiske adel et symbol. Det har været kostbart at opstille kourosstatuer i helligdomme og på grave, og de bliver et billede på aristokratiet. Et godt eksempel er *New York kouros'en* i Metropolitan Museum of Art (fig. 3) (Fletcher Fund, 1932 (32.II.I)). Kroppen er frontal, og muskulaturen bliver en dekoration. Den arkaiske kunstner er ikke interesseret i anatomiske detaljer. Thorax-buen og linea alba indsættes som dekorative elementer, men ikke særlig dybt i statuens overflade. Form og bevægelse er vigtig i arkaisk kunst, men er altid underlagt et »skema«, der aldrig åbner mulighed for de stemninger, der findes i klassisk kunst og i endnu mere sentimental form i hellenistisk kunst.

I 1976 begyndte Eleanor Guralnick at studere arkaiske kourosstatuer (*Computers and the Humanities* 10, 1976) og det fortsatte hun med i de følgende år i håb om at finde ud af, om der var indflydelse fra Ægypten. Nogle kouroi ligner ægyptiske statuer i proportioner, andre ikke. Hun nåede til det resultat, at kanoniske principper var kendte, og at nogle billedhuggere fulgte dem og andre ikke.

Doryphoros, originalen af bronze, et værk af Polyklet, fra midten af 5. årh. f.Kr., er kun bevaret i romerske mamorkopier (fig. 4). Originalens opstilling og funktion kendes ikke. I romersk tid smykkede *Doryphoros* offentlige pladser, teatre og termeanlæg. I romersk tid priste man Polyklets omhu, *diligentia* (Quint. *imol.* XII, 107), hans *maiestas* og *dignitas*. Polyklets berømmelse skyldtes først og fremmest den såkaldte kanon, en statue hvor han lagde ideale mål til grund og dermed blev skaber af en proportionslære. Polyklet sammenfattede også sine kunstteoretiske overvejelser i et skrift, som fik titlen »Kanon«. Det er den romerske læge Galen,

Fig. 4. *Doryphoros*. H. 212 cm. Museo Nazionale, Napoli.

Fig. 5. Riace, statue A. H. 198 cm. Museo Archeologico, Reggio di Calabria.

som i 2. årh. e.Kr. fortæller om Kanon, et system af ideale kropsproportioner. Der var tale ikke blot om æstetisk skønhed, men om en kanon for fysisk og etisk værdi.

Målt med *Jason* er Polyklets *Doryphoros* langt mere aktiv og dynamisk. Polyklets Kanon kom i klassisk tid til at tjene som en teoretisk og skulpturel model for idealiseringen af kroppen. Den per-

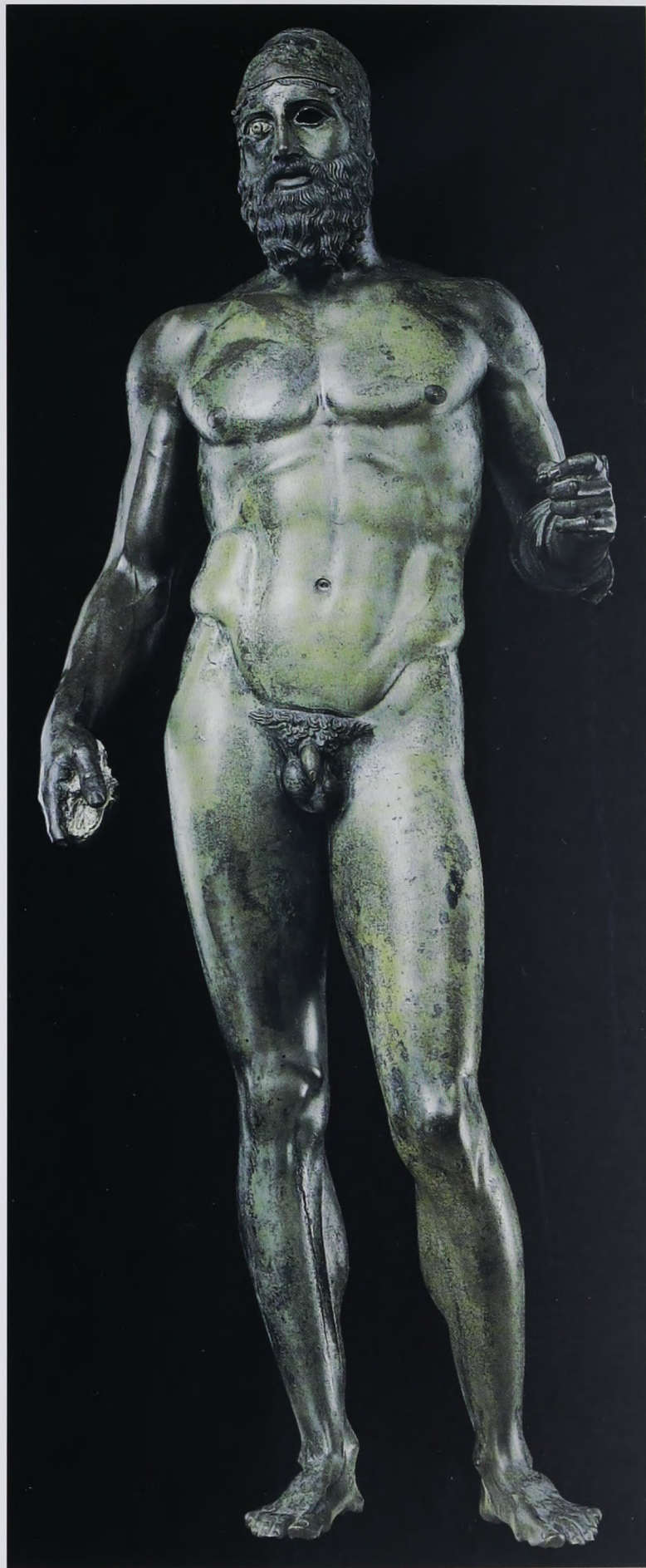

Fig. 6. Riace, statue B. H. 197 cm. Museo Archeologico, Reggio di Calabria.

fekte krop var resultatet af balance, symmetri og harmoni, harmonia. Perfekte proportioner var en gave fra naturen.

Vi kender mest til skønhedskonkurrencer for kvinder i Grækenland, berømtest er vel den, hvor Paris var dommer, men faktisk fandt der skønhedskonkurrencer for mænd sted både i Athen og Sparta (Athen XIII-565-66a).

I sit *Symposion* 5.1 beskriver Xenophon ynglingen Autolycus, »Den første ide jeg får er, at skønhed har noget kongeligt over sig og desto mere, hvis den forenes med beskedenhed og selvrespekt, som i Autolycus' person.

I *Doryphoros* er den klassiske kontrapost gennemført, vægten er lagt på højre standben, medens venstre ben er sat bagud og kun berører jorden med tåspidsen, det vil sige er næsten ikke belastet. Fordelingen af kraft, højre standben og vægt, venstre ben aflastet, medfører at bækkenlinierne falder skråt til fribenet. For at opretholde ligevægten er skulderlinien sænket mod højre. Hovedet følger denne bøjning af kropsaksen og er vendt mod standbenet.

Fr. Hauser (*Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, 12, 1909, 100ff) formulerede den tese, at *Doryphoros* forestillede Achilleus, men muligheden består, at statuen viser en sejrrig atlet. Han er spydbærer – spydkast var en af de fem discipliner i pentathlon. Krigerens lanse, dory, er lang, sportsspyddet, akontion, er kort, ca. 1,5 m og fingertykt.

I Museo Nazionale i Reggio Calabria er to bronzestatuer af stående nøgne mænd. De er begge lidt mindre end Jason – 198 cm og 197 cm mod Jasons 242 cm, men de er dog i over naturlig størrelse (fig. 5-6). De blev fundet den 16. august 1972 i Det joniske Hav 220 meter fra kysten ved Riace på 7 til 8 meters dybde. De blev udstillet første gang i Firenze i 1980 og i Rom i 1981. Den arkæologiske litteratur om dem er overvældende. Godt 200 gange er de behandlet i løbet af 30 år. Tolv fortolkninger har formet sig, formuleret af Stucchi, Paribeni, R. R. Holloway, Bol, Fuchs, Giuliani, Dontas, de Vita, Isler og Moreno.¹ Når man finder noget så spektakulært som de to statuer, kan arkæologerne hverken blive enige om, hvem de er, heroer, strateger, konger eller atleter, om de er fra Peloponnes, Attika eller Magna Graecia. De er blevet dateret fra 460 f.Kr. til 1. årh. f.Kr., som eklektiske eller klassicistiske. A-figuren kunne godt være ældre end *Doryphoros*, B-figuren samtidig eller yngre. A-figuren kunne være fra Attika eller Peloponnes, B-figuren mere sandsynlig fra Attika. Begge figurer er fra midten af 5. årh. f.Kr. formodentlig heroer – og så kan det være svært at sætte navn på – måske Tydeus, fyrste af Kalydon (A) og Amphiaraios (B). Sammenlignet med *Jason* er A og B's kroppe bre-

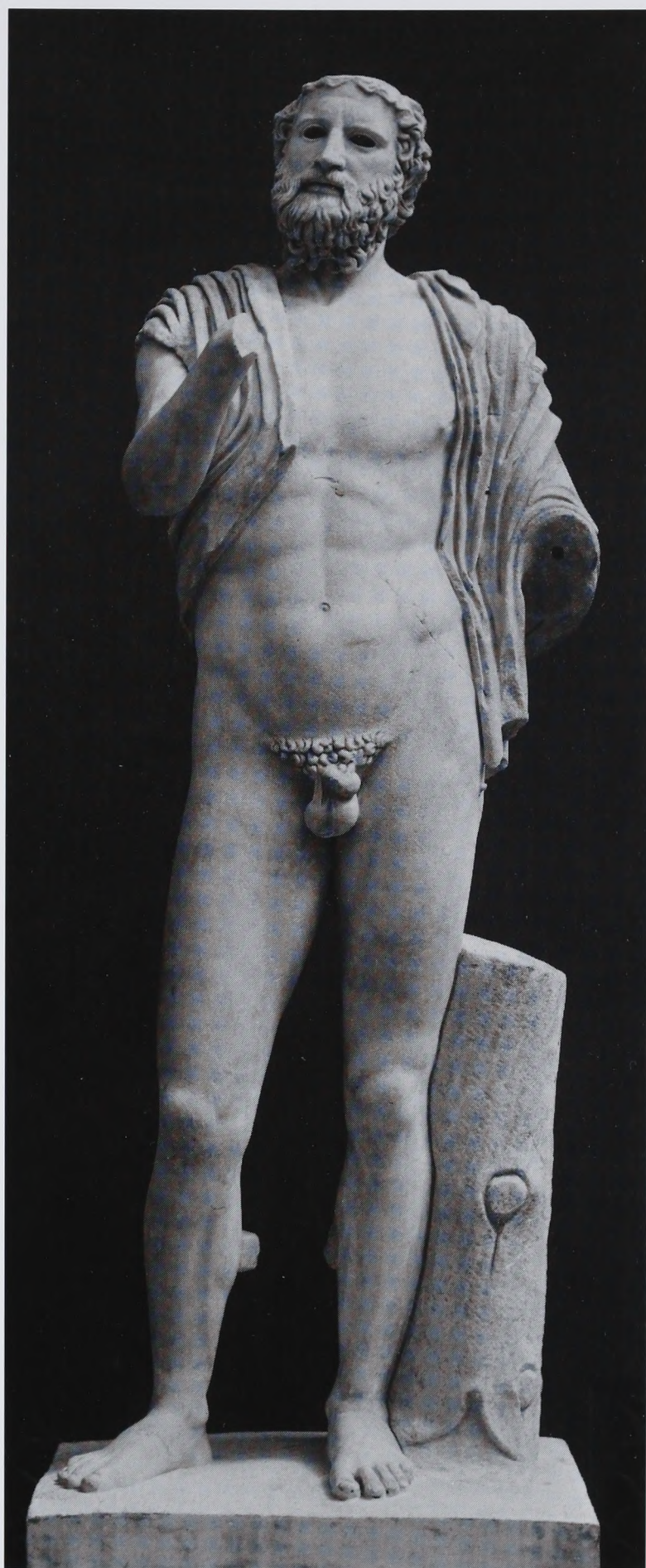

Fig. 7. *Anakreon*. H. 215 cm. Ny Carlsberg Glyptotek, København.

dere, muskler i arme og lår er som stålwirer. I kraft af bronzens muligheder er muskulaturen mere detaljeret, og årer er angivet på hænder og fødder.

Thorvaldsen havde ret i at give Jason en hjelm på. Det skulle ikke have været en attisk hjelm, men en korinthisk. Lansen er god nok, men man bar ikke sværdet på den ubekvemme måde, som Jason gør. Ingen græske mandsstatuer drejer hovedet så

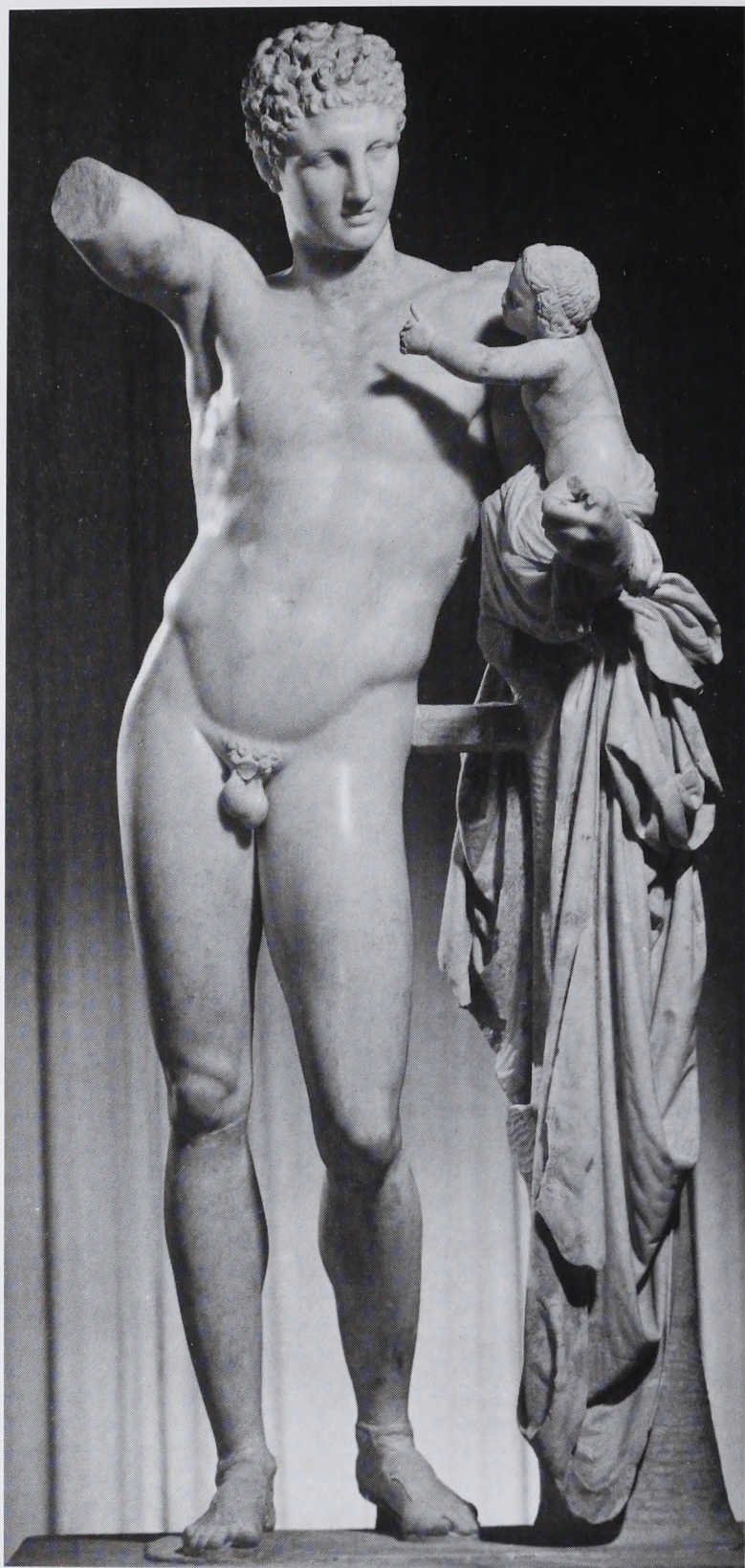

Fig. 8. *Hermes med Dionysosbarnet*. H. 213 cm. Det arkæologiske Museum, Olympia.

voldsomt til siden som *Jason*. Hoveddrejningen er en moderne opfindelse – eller en opfindelse af Canova, som man kan se i *Den triumferende Perseus* fra 1800-1801 og *Napoleon som Mars* fra 1803-1806.

I Ny Carlsberg Glyptotek er en romersk kopi af *Anakreon*, som sammen med andre digter- og musestatuer er fundet i en romersk villa i Sabinerbjergene (fig. 7). Den græske original, som de forskellige romerske kopier går tilbage til, er fra ca. 440 f. Kr. og er tilskrevet Phidias. Anakreon er fremstillet som en ældre mand, syngende og spillende, måske beruset. Hans krop har slet ikke de stærke

atletiske træk som Riacebronzerne og nærmer sig i den vege anatomi *Jasons* krop.

Praxiteles' *Hermes med Dionysosbarnet* blev fundet 1877 i Olympia beskyttet af en nedstyrtet mur af ubrændte lersten i cellaen i et tempel ødelagt af jordskælv i 3. årh. e. Kr. (fig. 8). Den nøgne gud, 213 cm høj, har højpoleret overflade, en teknik som ikke er kendt i 4. årh. f. Kr. Også her er der tale om en velproportioneret, atletisk krop fra 340-30 f. Kr. overført og bevaret i en romersk marmorkopi fra 1. årh. f. Kr., hvor originalen har været i bronze.

En nøgen gudestatue, som vi med sikkerhed ved, at Thorvaldsen har set og ikke blot set, men studeret, er den såkaldte *Apollon Belvedere* i Vatikanet, Cortile del Belvedere. Den er 224 cm høj og formodentlig af parisk marmor. Den er muligvis fundet ved Anzio eller Grottaferata i slutningen af det 15. årh. 1532/33 restaurerer Montorsoli figuren, men restaureringerne bliver fjernet i 1924. Med en vis sandsynlighed er der tale om en romersk kopi af en bronzestatue af den attiske billedhugger Leochares fra 330-20 f. Kr. Det var en statue, som Pausanias så i 2. årh. e. Kr. på torvet i Athen foran Apollon Patroos' tempel (Pausanias Grækenlands Beskrivelse 1,3,4). Det er den bueskydende Apollon som også var helbredelsesgud, som man kan se af slangen på statuestøtten, som er den romerske kopists tilføjelse. Statuen viser guden i hans fuldkomne »apollinske« skønhed, ung og stærk. Ungdommen viser sig ved skægløsheden – et træk Thorvaldsen overtager til Jason sammen med de sindrige sandaler.

Til forskel fra dødelige er *Apollon* i overnaturlig størrelse, men med blødere muskulatur end samtidige atletbilleder. Forskellig fra menneskebilleder er det lange hår, som er bundet i en kunstfærdig knude. Den smukke, flydende senklassiske stil blev af Winckelmann betragtet som højdepunktet i græsk kunst »Das höchste Ideal der Kunst unter allen Werken des Altertums«. ² Også Goethe var overvældet, da han i 1771 så en afstøbning af *Apollon* i Mannheim Antikensaal. Han skriver i sommeren 1771 til Herder »Mein ganzes Ich ist erschüttert, das können Sie dencken, Mann, und es fibriert noch viel zu sehr, als dass meine Feder stet zeichnen könnte, Apollo von Belvedere, warum zeigst du dich in deiner Nacktheit, dass wir uns der unsrigen schämen müssen?«. ³

Thorvaldsen har ikke været upåvirket af Winckelmann og Goethe. Kunstnere har fra renæssancen ladet sig inspirere af antik kunst. Thorvaldsen overtager den ideale heroiske nøgenhed fra grækerne, specielt mandigheden og tapperheden. Men til forskel fra en antik skulptur er *Jason* kun til pynt. Han er ikke lavet som en gravstatue, et votiv eller et gudebillede. Han havde intet formål, ingen bestiller. Antikke græske statuer havde et formål og skulle stå et bestemt sted. Først med de romerske kopier kunne statuerne være til pynt i en have eller i et termeanlæg.

Erik Moltesen skriver i sin bog *Thorvaldsens Museum*, 1927, at Thorvaldsen »tilsyneladende aldrig havde kunnet forson sig med sit berømte ungdomsværk. Som gammel mand sagde han til en af sine elever og fortrolige, malmstøber Dalhoff: »Jeg hadede den Statue, for han var lavet af Tobak. Jeg vilde vise mig, førend jeg forlod Rom. Jeg løb daglig til Vatikanet og slugte, hvad jeg kunde, af Antikerne og saa mig ikke om paa Tilbagevejen. Nu kilede jeg paa og snusede den hele Dag for at pirre Nerverne. Der var ikke det mindste af mine egne Tanker paa hele Statuen, og da det skulde være stort, anstrengte jeg mig lang over Evne og blev syg. Jeg brugte ingen Daase, jeg havde altid Vestelommen fuld af Snus, saa jeg var i en halv Rus og syg«.

Summary

The Classical Male Body – and Jason's

By looking at representations of the classical Greek male body from Geometric to Hellenistic times, it becomes obvious that there is no question of a fixed concept. Great changes take place over time.

The classical male statues that Thorvaldsen could study primarily in the Vatican were from the classical, late classical and Hellenistic period, and there was a limited number of them. The influence is greatest from the so-called Apollo Belvedere in the Vatican. Thorvaldsen adopts the ideal heroic nudity, the very male and courageous characteristics. But in contrast to ancient Greek sculpture, Jason is mere decoration. He was not made as a statue for a tomb, a votive or an image of a god. He has no purpose; he was not commissioned. Ancient Greek statues had a purpose and

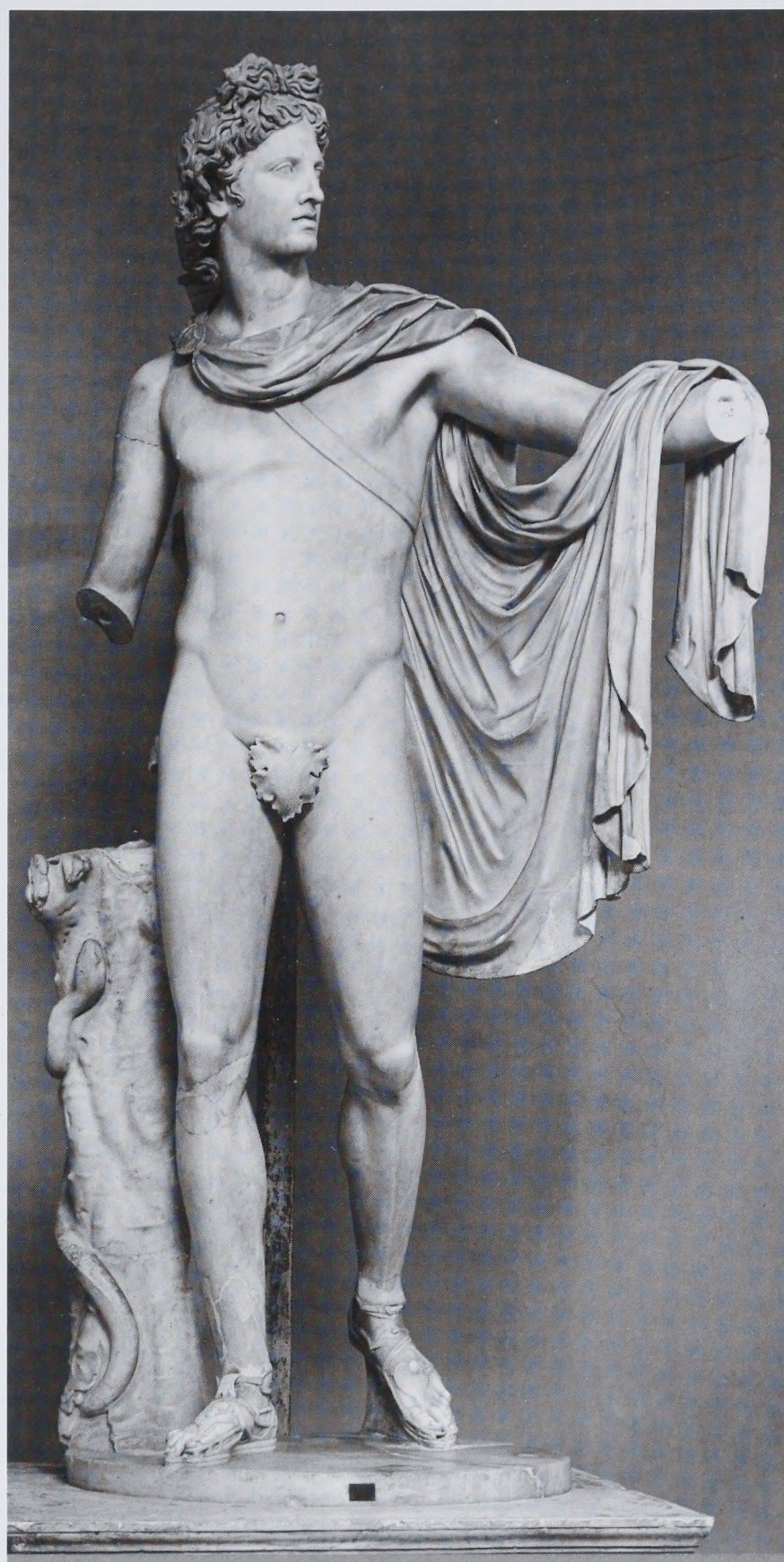

Fig.9. *Apollon Belvedere*. H. 224 cm. Vatikanet.

were to stand in a specific place. Only with the Roman copies could statues be made only to adorn a garden or a thermal fountain.

Noter

1. Paolo Moreno, *I bronzi di Riace. Il Maestro di Olimpia e i sette a Tebe*, Napoli 1998, s. 87.
2. J. J. Winckelmann, *Geschichte der Kunst des Altertums*, Dresden 1764. Strassburg 1966, II,3,II.
3. M. Wegner, *Goethes Anschauung antiker Kunst*, Berlin 1949, s. 56, 152.